

Tarihte Türk Tıp basını

Tabipler arası dayanışmayı sağlayan, bilimsel çalışma ve gelişmeleri yaygınlaştıran, toplum-tabip iletişimini üstlenen tek varlık, kuşkusuz sağlık yayınlarıdır; yani Tıp Basını. Bu gerçeğin bilincine varan toplumların özünde, tabip güvenilirdir, saygındır.

Araştırmaların ışığında görüyoruz ki Tıp Toplumu bu çağırda ilginç bir atılım içinde olmuştur. Şöyle ki ülkemizde sağlık yayınları basın tarihimizde ilk süreli halk gazetesi olan "Tercümani Ahval"den yıllarca önce yayın yaşamına girmiştir. Gerçekten de Dr. Bedii Şahsuvaroğlu'nun "Övünerek söyleyebiliriz ki, toplumumuzda bir çok devrime öncülük eden tabipler, basın alanında da rol oynamışlardır."(1) tümcesi çok yerindedir.

Konumuzun çerçevesini biraz zorlarsak görüyoruz ki ülkemizde yayınlanan ilk gazete 1794'te basimevinin Türkiye'ye girmesinden 67 yıl sonra, İstanbul'da Fransız Büyükelçiliğinin Fransızca olarak on beş günde bir çıkardığı "Gazette Française de Constantinople"dur .(2)

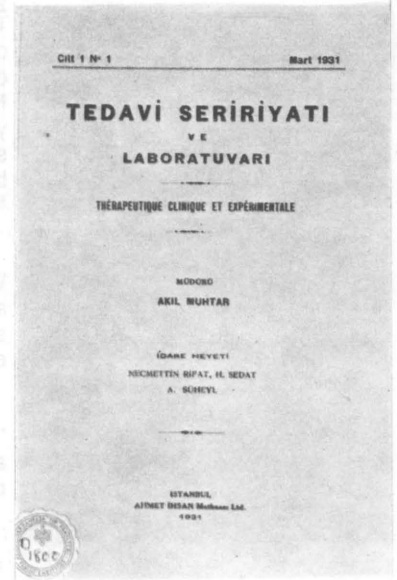
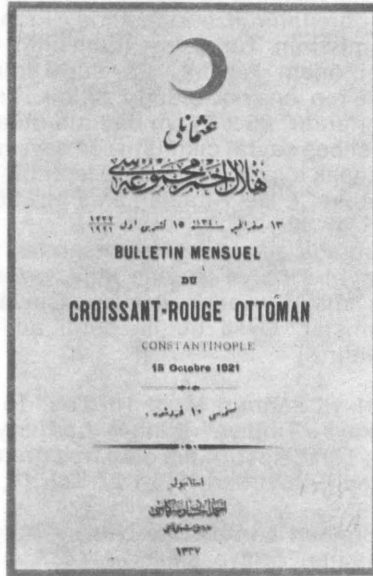
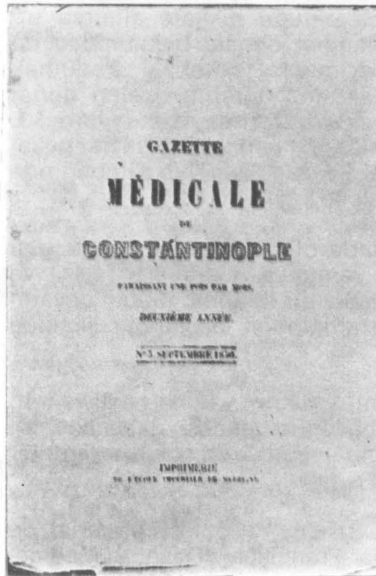
İlk Türkçe gazete 1831 yılında Padişah II Mahmut'un özel buyruğuyla yayına başlayan "Takvim-i Vakayi"dir. Halk yığınlarını aydınlatmak, kamuoyunu uyarmak amacıyla toplumca duyulan bir gereksinmeden yola çıkmadı, hükümetin bir duyuru organı biçiminde ortaya çıktı "Takvim-i Vakayi". Yayını İstanbul hükümetinin yıkılışı, 1908 devrimine dek sürdü, sonra Büyük Millet Meclisi Hükümetince "Resmi Ceride", sonra da "Resmi Gazete" adını aldı.(2-3)

Bir de 1840 yılında William Churchill adlı bir İngiliz "Cerideyi Havadis" adlı Türkçe bir gazete çıkardı. Hükümetçe desteklenen bu yayının da her yönü "Takvim-i Vakayi"ye benzer.(3)

Halk tabanına dayanmayan gerçek gazetecilik kavramından uzak bu iki örneği bir yana bırakırsak 1860 yılında yayına başlayan "Tercümani Ahval" bir prototip sayılmalı. Ama ne var ki tıp toplumunun atağıyla yayına başlayan "Vakayi-i Tıbbiye" adlı süreli gazete bu ilk örnekten on bir yıl(*) ince ortaya çıktı.(1,4,5,6,8,9,10)

Tıp basınının bu ilk görkemli örneğine belirli bir birikimle ulaşıldı. Bilindiği gibi tıp tarihimiz 1071 yılında Anadolu Selçuklular döneminde başlar. XIII. yüzyılda önemli kentlerde hastanelerin kurulduğu bilin-

Dr. İldeniz Kurtulan

mektedir. XV. yüzyılda batı ile ilişkiler başlar ve XIX. yüzyılda Tıbbımız tümüyle batıya döner.

Vakayi-i Tıbbiye 1849 yılında yayınlanmaya başladı.

1827 Yılında batı sağlık programlarına göre "Tıbhane" ve "Cerrahane" adlı ana bilim merkezleri açılır. 1839 Yılında bu iki merkez birleştirilerek Viyana Tıp Okulu paralelinde bir Tıp Fakültesi kurulur. (Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane) 1849 yılı Nisan ayında yayına başlayan "Vakayi-i Tıbbiye" (Actualites Medicales) ilk tıp dergimiz bu fakültenin yayınıdır.(5,4)

Yeri gelmişken hatırlatılmasında yarar var, basın tarihimizin öncüsü "Vakayi-i Tıbbiye" bir çok Avrupa ülkelerinin benzer yayınlarından yıllarca önce yayına başlamıştır.(6)

"Vakayi-i Tıbbiye" ile birlikte aynı paralelde, İstanbul'da Fransızca olarak "Gazette Medical de Constantinople" dergisinin tetkikinde, bu sonuncunun, Vakayi-i Tıbbiye'nin Fransızca nüshası olabileceği kabullenebilir.(7)

"Vakayi-i Tıbbiye" iki yıl on ay süreyle yayınlandı. Gayet güzel talik yazıyla yazılmış ve taşbasmadır. Dili o dönemin tıp diline bağımlıdır. Tıp öğreniminin o dönemde, Fransızca olduğu dikkate alınırsa tıp deyimlerinin Türkçeleştirilmesinin başlangıcı olması bakımından da dergi önem kazanır. Bu süreklinin yayımına Hekimbaşı Abdülhak Molla'nın önyak olduğu bilinir. Tıp Fakültesi öğretim üyeleri doğal yazarlarıdır. 25 x 36 cm boyutlarında, ayda bir dört sayfalık (yalnız 13. sayısını beş sayfa) çıkmıştır. 34 sayı yayınlandığı sanılır. (15 sayısı güzel bir kapak içinde toplu ve düzenli bir cildi Beyazıt Belediye Kitaplığında Muallim Cevdet Kitapları arasında 55 sayı ile kayıtlıdır.(8)

Burada şu noktayı anımsatmak yerinde olur. İlk süreli tıp dergisi Vakayi-i Tıbbiye üzerine kimi yazarlar yanılığa düşmüşler,(4-11) ve aynı adla 31 yıl sonra yayına başlayan başka bir derginin ilkinin devamı sanmışlar. Oysa bu iki dergi ad benzerliğinden başka bir ilişkide değildir(8)

31 yıl sonra 6 Most 1879'da, 15 günlük olarak yayına başlayan II. "Vakayi-i Tıbbiye" matbaa harfleriyle basılmış, ifadesi daha açık ve artık Türkçeleştirilmiş olan tıp öğrenimine uygun ve az çok oturmuş bir dildedir. Boyutları 19.5 x 27.5 dir.(4,8,11)

Bundan sonra "Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane" (Société Impériale de Medicine) ortaya çıkar ve 1857 yılında Fransızca "Gazette Medical d'Orient"i yayınlar.

"Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası" 100 yılı aşan bir yayın hayatına sahiptir.

Bu cemiyet, Kırım Harbi döneminde, İstanbul'dan geçen müttefik orduların tabiplerinden kalanlar tarafından, Türk hekimlerine karışmadan, Beyoğlu'nda Sultan Abdülmecid'in izniyle kuruldu. Sonradan "Türk Tıp Cemiyeti" adını aldı ve yayının adı "Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası" olarak değişime uğradı.(4,11) 1925 yılından sonra dili Fransızcadan Türkçeye dönüştürüldü. Yaklaşık 70 yıl kesintisiz yayın yaptı. Kuruluşunun 100. yıldönümünde 1956 yılında "Türk Tıp Cemiyeti 100. Yıl" özel sayısını yayınladı.(10)

Tıp basın yaşamının en uzun ömürlü süreli yayını askeri tıp dergisidir. 1871-1921 yıllarında aylık "Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye, 1921-1931 yıllarında "Askeri Sıhhiye Mecmuası" ve 1949 yılından beri "Askeri Sıhhiye Dergisi" adıyla yayınlanmaktadır.(10)

İlk eczacılık dergilerinden biri "İstanbul Eczacılar Cemiyeti" tarafından 1879 yılında Fransızca çıkarılan "Journal de la Société de Pharmacie de Constantinople"dir.(1) Bir başka eczacılık dergisi 1888 yılında yayınlanan "Revue Medcio-Pharmaceutique" I. Dünya Savaşına dek yayımı sürdü. Ardından 1911 yılında ilk Türkçe eczacılık dergisi, "Eczacı veya Resimli Eczacı Gazetesi" adıyla yayınlandı.(6)

İlk dış tabipliği süreli yayını 1923 yılında çıkan "Türk Dış Tabipleri Cemiyeti Mecmuası"dir. Veteriner Tabipliğinin de ilk yayını 1879 yılında "Vasıtayı Servet" süreli yayınıdır.(1)

Geçen yüzyılda Tıp Basın Tarihimizin en önemli kaynaklarından biri yıllık "Nevsal-i Afiyet" dergisidir. Dr. Besim Ömer Akalın tarafından 1899-1900-1902 ve 1907 yıllarında zengin içerikle 400-700 sayfalık 19.5 x 11.5 boyutlarında yayınlandı.(4,6)

1908 yılında gerçekleşen Meşrutiyet devriminden sonra, süre sağlık yayınlarının yayını daha bir hız kazandı.

"Tababeti Hazıra 1909-1910 yıllarında 15 günlük, 16 sayfalık olarak, "Osmanlı Seririyat Mecmuası" 1910-1914 (?) yıllarında aylık, —Tıp Fakültesi Mecmuası" 1918 yılında "İstanbul Seririyatı" 1919-1951 aylık, 1-2 formalık olarak yayınlandı.

Mütareke dönemindeyse kendinden sözettiren sürelilerimiz arasında, "İzmir Tıp Mecmuası" 1920, aylık, "Bulletin de la Société de Dermatologie et de Syphiligraphie de Constantinople", "Anadolu Tıp Mecmuası", 1921, aylık, 2 forma, "Osmanlı Hilali Ahmer Mecmuası" 1913, yıllık, 400 sayfa, "Bulletin de l'Administration Sanitaire des Frontieres", "Bulletin de Sanitaire de Constantinople", "Hekim", "Sıhhi Sahifeler", "Baytari Mecmua", "Dış Tabipleri Mecmuası", "Türk Dış Tabipleri Cemiyeti Mecmuası" sayılabilir.(4,6,10,12)

1849'dan Cumhuriyet'e dek geçen 74 yılda, 45 süreli tıp yayını, basın tarihimizde yer almaktadır. Cumhuriyetin ilanından sonra bu sayı gittikçe arttı ve Cumhuriyetin 50 yıllık döneminde 300'e ulaştı(10) (6 sayılı kaynağımıza göre 247).

Bu dönemde Tıp basın tarihinin en önemli olaylarından biri, "Dirim" adlı süreli yayının ortaya çıkmasıdır. 1925 yılında "Tedavi Notları" adıyla yayına başlayan bu dergi 1935 yılında adını Türkçeleştirerek "Dirim"e dönüştü. 16 x 23.5 cm boyutunda aylık 2-5 forma, Dr. Feridun Ferik yönetiminde yayınlanan bu süreli günümüze dek aksamadan yaşamını sürdürdü. Bir (kişi) dergisi olan "Dirim" in tam 59 yıl yayınlanması, sanırız ulaşılmaması çok zor bir düzeydir. Ülkemizde ünlü "Servet-i Fünun" ve "Varlık" gibi uzun ömürlü yazın dergileri daha gerilerde kalmışlar(10)

Yine bu dönemde Dr. Ömer Vasfi'nin yönetiminde, "Hastane" aylık 1924-30 yıllarında, Dr. M. Kamil Berk'in yönetiminde "Türk Tıp Mecmuası" aylık, 1923-50 yıllarında, Ecz. Mazon'ın yayınladığı "Tababet Alemi" aylık, 1927 yılında, Dr. Ahmet Burhanettin'in yayınladığı "Türk Cerrahi Mecmuası" iki aylık, 1927-35 yıllarında, Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın yayınladığı "Tıp Dünyası" aylık, 1928 yılında süreli yayınlarına başlamış ve sürdürmüşler.

1928'de harf devriminin gerçekleşmesiyle tıp basını giderek yeni ve modern bir görünüm almaya başladı. Bu yeni dönemde, Tevfik Remzi Kazancıgil 1933'te "Klinik"i yayınladı. Öteki sürelielerin bazıları şunlardır: Abbotempo (1963), Araştırma (1971), Cerrahpaşa Tıp Bülteni (1967), "Türk Endokrinoloji Derneği Yıllıkları" (1964), "Aegean Medical Journal" (1971), "Türk Ortopedi ve Reanimasyon Dergisi" (1971), Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi (1972), "Türk Üroloji Dergisi" İstanbul (1973), "Üroloji Bülteni" Ankara 1973.(6-10)

1973-1981 yılları arasında 15 yeni tıp süreli bu kervana katıldı. Bunların arasında yeni kurulan fakültelerin kimi, ilaç firmaları, Tabip Odaları dergi ve bülten yayınları, Türk Tabipler Birliği organı, "Toplum ve Hekim" (1978-1980) önemli bir yer alır.

1849 yılından bu yana tıp basın alanında 317 süreli yayın çıkmıştır.

Ülkemizde tıp basını 1849 yılında ilk süreli yayınına ortaya koydu. O tarihten beri tıp basın alanında 317 süreli yayın çıktı. Bunlardan 252'si 1928 yılından sonra yani harf devriminden sonra yayınlandı. Sürelielerin 114'ü kişilerin, 95'i dernek ve kurumların, 89'u resmî makamların, 19'u ilaç firmalarının yayınlarıdır. İstanbul dışındaki ilk tıp konulu süreli 1909'da Trabzon'da yayınlandı. Ardından 1920'de Ankara'da. Tıp basınındaki 317 süreli 96'sı İstanbul dışı kaynaklıdır. Ayrıca yabancı dillerde 16 dergi yayınlandı bugüne dek.

Günümüze dek konumuzla ilgili araştırmalar yapılmışsa da "herhangi bir norm içinde nitelik incelemesine girilmemiştir."(10)

"Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi" 12:373-382, 1981'de yayınlanan Kazancıgil A., Solok, V. "Türk Tıp Dergileri ve Süreli Yayınları Üzerine Analitik Bir İnceleme" adlı yazısı bu konuda kuşkusuz başarılı bir çalışma olduğu kadar gelecekte tıp basın tarihini yazacak olanlar için de yönetsel bir araştırma örneğidir. Yazıdaki şu açıklamayı aynen nakletmeyi gerekli gördük.

Türkiye'de tıbbi dergiler için özel bir dizin dergisi yoktur. Ancak Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu dökümantasyon merkezi (TÜRDOK) 1974 yılından beri, eski adı ile Temel ve Uygulamalı Bilimler Aylık Bibliyografya Duyurusu, şimdiki adı Aylık Duyuru Bülteni olan aylık bir dergi yayınlanmaktadır. Burada muntazam olarak bütün bilimsel dergiler bilim dallarına göre ayrılarak taranmaktadır.

Memleketimizde süreli tıbbi yayınlar, bunların tarih süreci içinde gelişmeleri, tesirleri, uzmanlık dallarına göre ayrılmaları ile nitelikleri üzerindeki yayınlar az ve yetersizdir. Millî Kütüphane tarafından yayınlanan Süreli Yayınlar Kataloğu ise büyük boşlukları olan, sınıflandırması eksik ve herhangi bir incelemeye imkân vermeyen bir derlemedir. TÜRDOK yayınları da, belirttiğimiz gibi, 1974'ten beri devam eden faydalı fakat, önemi belirtilen nitelik konusu ile alakası olmayan, sistemik bir dizindir. Aslında Türkiye'de Tıp alanındaki bilimsel gelişmeyi izleme açısından bu konudaki boşluk, üzerinde durulması gerekli olan bir kültür sorunudur.

KAYNAKLAR

- 1- Şehsuvaroğlu, B.: Basın Tarihimizde Sıhhi Mevkateler. Yıllık (Gazetecilik enst. Dergisi) 2:199-220, 1961.
- 2- Kabacalı, A.: S. Kültür Ansiklopedisi C. 6.s. 161, 1980.
- 3- Meydan Larousse C. 2, s. 178.
- 4- Kızıldağılı, S.: "Türkiye'de Tıp Mecmuaları Hakkında" Dirim C.20, s. 71-78, 1945.
- 5- Ünver, S.: İlk Türkçe Tıbbi Mecmua, Dirim, s. 48 :195-196, 1973.
- 6- Şehsuvaroğlu, B.: Türkiye'de Sağlıkla İlgili Olarak Yayınlanan Periodikler. Ist. Tıp Fak. Mec. 36:169-198, 1973.
- 7- Taşkıran, N.: İlk Tıp dergisi Vakay-i Tıbbiyenin Fransızca Nüshası Gazete Médicale de Constantinople mu? Haseki Tıp Bült. 7:1-12, 1969.
- 8- Taşkıran, N.: Belgelerle İlk Türk Tıp Dergisi: Vakay-i Tıbbiye (1848). Haseki Tıp Bült. 6:105-116, 1968.
- 9- Tanyeli, A.H.: Memleketimizde İlk Defa Çıkan Mecmua (Vekayi Tıbbiye) (1849-1853). Polikli. 4:323-329, 1937.
- 10- Kazancıgil, A., Solok, V.: Türk Tıp Dergileri ve Sürekli Yayınları Üzerine Analitik Bir İnceleme (1849-1981) Cerrahpaşa Tıp Fak. Derg. 12:373-382, 1981.
- 11- Kazancıgil, T.R.: Cerrahpaşa Tıp Bülteni ve Türkiye'de Tıp Mecmuaları Hakkında. Cerr. Tıp Bült. 1:60-63, 1967.
- 12- Özbek, F.: Sürekli Tıp Yayınları. Dirim, 36:113-119, 1961.